

(из предговора приређивача књиге Јован Деретић, *Огледи о српској књижевности*)

Мило Ломпар

Књижевни историчар Јован Деретић

Док „ерудит и научник светског ранга Павле Поповић не проширује своје студије започете са Његошем на друге велике српске писце и не даје историју српске књижевности од 12. века до данас“¹, дотле је Јован Деретић – једино он – писац *Историје српске књижевности*. Иако се у књижевно-историјском методу, у начину разумевања књижевног феномена, у оценама појединих писаца и епоха они разликују, све те разлике, ни мале ни небитне, представљају, поред уобичајених промена које ствара динамичан лик књижевне мисли у великим временским распонима, само улог у једној дубокој мисији одржавања, разгранављања и трајања српског књижевног памћења. Као што је Павле Поповић наш највећи књижевни историчар прве половине двадесетог века, тако је Јован Деретић наш највећи књижевни историчар друге половине двадесетог века.²

---

¹Милан Кашанин, *Судбине и људи*, Просвета, Београд, 1968, 261.

²Као човек свог времена, ангажован у мери својих уверења и у складу са околностима, Јован Деретић је био уредник *Књижевне историје*, шеф Катедре за српску књижевност, декан Филолошког факултета, члан Председништва ЦК СКС: свест о трајању и потреба за континуитетом учинили су да, у *НИН*-у 1984, нагласи како се никада не можемо одрећи улоге и места Светог Саве у нашој културној свести, и када не прихватамо светосавље као идеологију; да буде члан одбора за издавање сабраних дела Слободана Јовановића која се тада нису појавила; да као декан заштити од политичких прогона неке од најистакнутијих професора Филолошког факултета (Nikola Milošević, *Polemike*, Beletra, Beograd, 1992, 261). Био је, до краја живота, против сваког раздора, самосатирања, чак и у речима, јер је живот ценио много више од несигурних основа који дају човеку илузију или истину да је у праву. Када сам му, тешко болесном, казао да је у *Културној историји Срба* забележио сваку, па и најмању, појединост која је била у вези са Херцеговином, опазио сам осмех и сјај у оку: била је то његова заветна љубав и, као и његова оданост историји, народу, књизи, сва *разборита*, јер је постојала у знаку оне средине за коју је Аристотел казао да представља нешто најбоље.

Зорица Несторовић, „Јован Деретић, Огледи из српске књижевности, приредио Мило Ломпар, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд, 2007, 239 страна.“, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, књига седамдесет трећа, свеска 1 – 4, 2007, Филолошки факултет, Београд, 2008, стр. 209-214.

Имајући ово на уму приређивач је сасвим оправдано у избор укључио оне студије које представљају тежишне тачке Деретићевог књижевноисторијског пута, могли бисмо чак рећи и симболичка коначишта његовог интерпретативног духа. Распоред тринаест одабраних студија указује на дијахронијски лук којим се повезују све области Деретићевог истраживања а које су уједно и кључне развојне целине српске књижевности – „Та прича спаја три макроформације српске књижевности, средњовековну, народну и нововековну, и једну – по Деретићевом суду – граничну формацију: дубровачку књижевност.“³ Неке од студија су објављене као засебни радови у зборницима и часописима, а поједине представљају интегрални део монографских и синтетичких остварења везаних за одређене писце (Доситеј Обрадовић, Петар II Петровић Његош, Саво Мркаљ) или теме/јунаке српске књижевне историје и културе (лик Марка Краљевића, српска житијна књижевност, статус дубровачке традиције српске књижевности, књижевни путници, поетичке особености српске књижевности ...). Приликом избора оних студија које су у свом интегралном облику заправо делови већих целина, односно књига као што су *Загонетка Марка Краљевића* (СКЗ, Београд, 1995), *Пут српске књижевности* (СКЗ, Београд, 1996), *Поетика српске књижевности* (Филип Вишњић, Београд, 1997) и *Етуде из старе српске књижевности* (Светови, Нови Сад, 2000), приређивач је водио рачуна да одабере оне студије које се могу читати и независно од целине којој припадају а да се при том не наруши ни њихово јединство ни кохеренција дела из којег се преузимају. На тај начин је постигнут један од квалитета овог избора зато што су многе Деретићеве истраживачке теме, репрезентоване одличном селекцијом приређивача, постале доступније ширем кругу читалаца. С друге стране ваља напоменути да су многе од објављених студија биле готово недоступне млађим истраживачима било због тога што су објављене у зборницима до којих се тешко долазило или пак у издањима од пре тридесет и више година која нису изнова прештампована као што је случај са књигама *Доситеј и његово доба* из 1969. или *Огледи из народног песништва* из 1978. године.

---

³ Мило Ломпар, „Књижевни историчар Јован Деретић“, у: Јован Деретић, *Огледи о српској књижевности*, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд, 2007, 14.